

Petrarca en català, tot esperant el centenari

Traduir els clàssics és una necessitat cultural que totes les èpoques han advertit, de manera que cada tradició lingüístico-literària, tant com ha pogut, s'ha esforçat per anar actualitzant cíclicament les traduccions de les obres clàssiques antigues i modernes. Fins i tot avui dia, després que la postmodernitat ha qüestionat tots els cànons. El cas recent de l'èxit que ha aollit la versió de la *Divina Commedia* duta a terme per Francesc Mira demostra com pot ser d'eficaç i útil aquesta actualització, fins i tot quan existeixen traduccions de molta transcendència, com ara les d'Andreu Febrer i Josep M. de Sagarra, pel que fa a l'obra dantesca.

Podem dir que traduir un autor clàssic, la majoria de les vegades, no significa pas incorporar-lo *ex novo* en una literatura determinada, sinó que suposa més aviat tornar a traduir, proposar versions noves, oferir instruments de coneixement més assequibles des de la perspectiva del lector contemporani. I, de vegades, també comporta l'avantatge d'aconseguir aproximacions a l'obra en qüestió més afinades i incertades que les dels predecessors. És el que passa sens dubte amb la pulcra i escrupolosa traducció d'una tria de sonets del *Cançoner* de Petrarca que Miquel Desclot ha enllestit per a la col·lecció de «Clàssics Universals» de l'editorial Proa i que duu una extensa i útil introducció de Rossend Arqués.

Cal precisar, en primer lloc, que es tracta d'una tria molt àmplia de sonets, cent vint-i-un, si fa no fa una tercera part de tot el *Cançoner*, i, en segon lloc, que es tracta, diguem-ne, d'un saborós aperitiu, ja que Desclot té previst dur a terme la traducció íntegra del llibre de Petrarca per al 2004, any del centenari del naixement del poeta italià. No oblidem que, tot i la importància

cabdal de Petrarca en la formació de la tradició lírica occidental, tot i que els poetes del segle xx l'han rellegit i reivindicat com a precursor de l'intel·lectual modern (i a casa nostra s'hi van afegir entre d'altres Carner, Riba i Foix), encara queda com a assignatura pendent la versió íntegra al català del *Cançoner*. Ara, a principi del segle XXI, Desclot ens l'anuncia amb aquesta segona remesa (la primera va aparèixer el 1999 dins el seu volum *Saps la terra on floreix el llimoner?*), amb la qual cosa ens desperta més frisança de llegir-la. Mentrestant, un primer cop d'ull a la gran part de poemes que s'acaba de publicar ja ens alerta sobre la difícil tasca que s'ha imposat el traductor. Desclot ha volgut triar el camí més desafiador, que és el de voler respectar-ho tot: la lletra del text, el metre i la disposició de les rimes, l'estil del llenguatge —amb el peculiar registre i les figures retòriques—, el ritme i la sintaxi. I, malgrat les enormes dificultats i les inevitables renúncies, els resultats premien l'esforç i la tenacitat, de manera que finalment podem llegir tots aquests sonets petrarquians en un català diàfan, prou elegant, poètic i modern.

Val a dir també que, si bé no existeix encara una versió completa del llibre de Petrarca, els lectors catalans ja havien disposat, des del tombant del segle XIX i tot al llarg del segle XX, de traduccions de diverses rimes del poeta italià. Algunes, d'entre les més reculades, de la mà de Costa i Llobera i de Carner, de Jeroni Zanné i de López-Picó, d'Esclasons i de Maria Antònia Salvà. Més a prop nostre, s'hi han dedicat Osvald Cardona i Francesc de Riart, cadascú amb una antologia molt nodrida apareguda en un volum, i Narcís Comadira, amb una desena de versions. És sobretot la fei-

na d'aquests últims traductors la que ha trobat ara continuïtat, ja que Desclot ha sabut administrar assenyadament aquest capital: si d'una banda incorpora paraules-rima adoptades pels seus predecessors, de l'altra reelabora els versos a la recerca d'una aproximació més substancial a l'original. Per exemple, si comparem les versions de Desclot i de Cardona del primer quartet del poema XLVI, hi observarem evidents afinats, sobretot per com se soluciona la rima del segon amb el tercer vers: «*L'oro et le perle e i fior' vermigli e i bianchi, / che 'l verno devria far languidi et secchi, / son per me acerbi et velenosi stecchi, / ch'io provo per lo petto et per li fianchi*». «Les perles, l'or, els llits vermells i blancs, / que el fred hivern hauria de marcir, / em són amargues punxes de verí / amb què sento fiblar-me el pit i els flancs» (Cardona). «Or i perles i poms vermells i blancs, / que el temps d'hivern hauria de marcir, / em són acerbes punxes de verí / que se'm claven pel pit i pels dos flancs» (Desclot).

Però un cop assumida la parella de sintagmes de la rima, Desclot es preocupa d'atenuar la llibertat amb què Cardona havia tractat l'adjectivació: elimina el «fred» que connota l'hivern i recupera amb «acerbes» un dels dos qualificatius del tercer vers. L'esforç per apropar-se més al text italià, però, es fa patent sobretot al quartet següent. Cardona havia optat per una combinació de rimes diferent a la de Petrarca: si aquest hi aplica, de manera sistemàtica a tot el llibre, l'esquema mètric ABBA-ABBA pel que fa als dos quartets, Cardona, en aquest sonet com en molts altres, es decanta per un esquema més variable, com pot ser, en aquest cas, ABBA-CDDC. Desclot, en canvi, en aquest poema com en tota la resta, segueix, amb no poques dificultats, el

mateix esquema petrarquià, sense per això embrancar-se en versions semànticament allunyades. Ho podem apreciar clarament en aquest altre quartet, el segon del poema CXC, on l'únic deute cap a la versió de Cardona és la rima *cor / tresor*, mentre que amb *superba / desacerba* Desclot hi recupera les paraules-rima italianes per tal de mantenir la mateixa combinació del quartet que el precedeix: «*Era sua vista sí dolce superba, / ch'i' lasciai per seguirla ogni lavoro: / come l'avarò che'n cercar tesoro / con diletto l'affanno disacerba*». «Tenia un dolç posat de senyoria, / i vaig deixar el meu fet i em fugí el cor: / talment l'avar que, anant rera el tresor, / en dolç delit el seu afany canvia» (Cardona). «Era la vista tan dolça i superba / que a seguir-la posava tot el cor, / talment l'avar que en excavar un tresor / amb delit la fatiga desacerba» (Desclot).

Ara bé, aquest vincle mètric, al qual Desclot dona prioritat en la seva estratègia de traducció —a diferència de Cardona i de Comadira, que n'havien prescindit a favor d'una varietat molt àmplia de combinacions—, té tanmateix un preu, atès que, per molts malabarismes que es puguin arribar a fer, tots dos idiomes, encara que són molt propers, oposen resistència a les simetries poètiques. I el preu no el paga la fidelitat semàntica, perquè Desclot, com ja he dit, s'esforça més que els que l'han precedit per ser literal i lineal. El preu el paguen uns quants italianismes (com el *desacerba* dels versos que acabem de citar) que, tot i poder-se justificar sovint per una seva antiga presència en la llengua catalana medi-

eval, resulten de vegades un pèl forçats. De manera que el díctic inicial del conegut sonet XXXV («*Solo e pensoso per i deserti campi*») ressona en un poc corrent *Sol i pensós*, mentre que els seus predecessors havien optat per versions més ortodoxes, encara que menys musicals: des del *Pensatiu i silent* d'Esclasans o el *Sol, pensatiu* de Riart fins al *Sol i pensiu* de Cardona i de Comadira. Potser, en aquest cas, només la recreació foixana de *Sol i de dol* podria atrapar la força expressiva de Petrarca. Però aleshores demanàriem al traductor una incoherència de mètode i d'objectius.

Fet i fet, aquests italianismes (lèxics i no pas sintàctics) són tan sols petites espurnes que no invaliden el plantejament del conjunt, en el qual s'aposta per una estratègia traductora més afí a la d'un Febrer que no pas a la d'un Sagarra. I si, des d'una perspectiva enriquidora i dialogant, Desclot té en compte els traductors catalans de Petrarca, s'agraeix molt que algun cop també faci l'ullet a la pròpia tradició poètica i tradueixi el vers «*Aspro core et selvaggio, et cruda voglia*» amb un ausiasmarquià i ribià «*Salvatge cor, aspra volença rulla*».

Gabriella Gavagnin

INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA

NOVETATS EDITORIALS

Caplletra 34, Revista internacional de Filologia

Monogràfic sobre *Literatura i cultura entre els segles XV i XVI*. Coordinat per Tomàs Martínez Romero.

VICENÇ BELTRAN: *De la sublimitat cortesa a l'efusió llibertina. L'altra cara de la fin'amor*

ANTONI FERRANDO: *De la tardor medieval al Renaixement: breu radiografia d'una gran mutació sociolingüística i cultural a través dels Viciàns lletraferits*

MARINELA GARCIA SEMPÈRE: *Sobre la diversitat de manifestacions literàries en la segona meitat del segle XV: contactes entre les obres i els autors*

MARIA MERCÈ LÓPEZ CASAS: *La recepció d'Ausiàs March al segle XVI: l'edició de Romaní (1539)*

TOMÀS MARTÍNEZ ROMERO: *Reflexions sobre la categorització del Cançoner satíric valencià de Miquel i Planas*

ANNA I. PEIRATS: *La metàfora cinètica a l'Spill de Jaume Roig*

VICENT TEROL I REIG: *Unes lletres de batalla en temps del Tirant: Joan Francesc de Pròixita contra don Pero Maça de Liçana*

PEP VALSALOBRE: *Una cort "ferraresa" a València: els Centelles, Ariosto i un programa de substitució de la tradició literària autòctona*